

УДК 343.97

Олена Бугера,*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри права
Київського національного лінгвістичного університету*

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Стаття присвячена дослідженню проблем використання соціальних Інтернет-мереж для запобігання злочинності шляхом здійснення моніторингу кримінологічно значимої інформації та її аналізу. Також зроблено висновок щодо можливості використання соціальних Інтернет мереж для підвищення рівня правової культури суспільства.

Ключові слова: мережа Інтернет, соціальні Інтернет-мережі, злочинність, запобігання, кримінологічна інформація.

Постановка проблеми. Сучасна кримінологія робить спроби відповідати характеру соціальних проблем. Нині активно розробляються такі окремі кримінологічні теорії, як політична кримінологія, економічна кримінологія, кримінологія засобів масової інформації та інші галузі кримінології [1, с. 65-66].

При цьому стрімкий розвиток інформаційного суспільства зумовлює зміни у формі комунікації. Віртуальне спілкування поступово витісняє реальні контакти, що зумовлено низкою чинників. Кримінологія як комплексна наука має йти в ногу з часом, а тому розгляд соціальних мереж як одного з масових способів використання віртуального світу для спілкування є вкрай актуальним [2, с. 150]. Важливим питанням, зокрема, є використання соціальних Інтернет-мереж для запобігання злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями інформаційного забезпечення кримінологічних досліджень та використанні соціальних Інтернет-мереж для запобігання злочинності займалися такі вчені, як: К. А. Автухов, Н. О. Андріїв, В. Д. Гавловський, О. Ф. Гіда, С. В. Горова, О. В. Косолап, О. Ю. Юрченко та інші.

Мета статті – дослідження можливостей використання соціальних Інтернет-мереж для запобігання злочинності та формування відповідних пропозицій для практичного застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з відмітних рис сучасного суспільства є динамічний розвиток інформаційно-комунікативної сфери. Усе більш безперешкодним стає доступ до будь-якої інформації, удосконалюються способи обміну нею. Глобалізуються процеси поширення у

світовому просторі різного роду знань, ідей, переконань, культур тощо. Вони не мають обмежень у часі та просторі, існують незалежно від наявних кордонів між державами, забезпечуючи тим самим користувачам зворотній комунікативний зв'язок. Найбільш активно спілкування, взаємне інформування та обговорення найгостріших проблем сучасності у найрізноманітніших життєвих сферах відбувається в соціальних мережах. Ця форма громадської активності стає однією з визначальних тенденцій стану розвитку суспільства. Соціальні мережі є невід'ємним елементом спілкування більшості учасників онлайн-комунікації. Через них користувачі здобувають альтернативні до традиційних медіа факти, коментують, інтерпретують і поширюють їх, стаючи таким чином співучасниками процесу [3, с. 268-269].

В історичному плані першим Інтернет-сайтом, який пропонував можливості роботи із соціальними мережами, був *classmates.com*, який з'явився в 1995 році. Потім, в 1997 році, з'явився *SixDegrees.com*. Починаючи з 2001 року почали з'являтися сайти, в яких використовувалась технологія під назвою „Коло друзів”. Ця форма соціальних мереж, яка широко використовується у віртуальних спільнотах, набула широкої популярності в 2002 році та розвинулась з появою сайту *Friendster*. Нині існує більш ніж 200 сайтів з можливостями організації соціальних мереж. У 2004 році була створена найбільша натеper соціальна мережа у світі – *Facebook*. *Google* також пропонує веб-сайт з можливостями роботи із соціальними мережами *orkut*, який було запущено в 2004 році. У цих спільнотах спочатку група перших користувачів надсилає запрошення членам власних соціальних мереж приєднатись до

спільноти сайту. Нові члени повторюють цей процес, збільшуючи загальну кількість учасників та зв'язків у мережі. Сайти також пропонують такі можливості, як автоматичне оновлення адресних книг, перегляд особистої інформації один одного, створення нових зв'язків за допомогою «служб знайомств» та інших форм соціальних зв'язків у мережі. Соціальні мережі також можуть організуватися навколо ділових стосунків. Більшість із соціальних мереж в Інтернеті є публічними, дозволяючи будь-кому приєднатись. Деякі організації, такі як великі корпорації, також мають доступ до приватних соціальних служб, вони встановлюють ці програми на власних серверах та надають можливість працівникам оприлюднювати свої мережі контактів та відносин із зовнішніми особами та компаніями [4].

Необхідно зазначити, що, крім позитивних сторін соціальних мереж насамперед з точки зору можливостей комунікації, є також її негативні сторони, наприклад координація діяльності злочинних угруповань. Зокрема, терористичні угруповання користуються соціальними мережами для поширення своєї пропаганди, рекрутування нових членів та спонукання до автономного скоєння терористичних актів. Відомо, що терористичні угруповання можуть користуватись соціальними мережами для координації власної діяльності. Соціальні мережі також можуть бути використані й для поширення дезінформації. Разом із тим соціальні Інтернет-мережі можуть бути використані для запобігання злочинності та проведення аналітичних кримінологічних досліджень. У відкритій доповіді американського аналітичного центру RAND (Research and Development) зазначено, що аналіз соціальних мереж має великий потенціал використання в інформаційних операціях американськими військовими, оскільки дає змогу дослідити ставлення, світогляд та спілкування широкого кола осіб. Наприклад, контент-аналіз може бути використаний для пошуку осіб у процесі радикалізації, оцінити ступінь підтримки екстремістських поглядів у певній групі. Геокодовані пости можуть доповнити аналіз та допомогти оцінити географію поширення певних груп чи ідей. Завдяки аналізу мереж можна або сприяти, або, навпаки, протидіяти поширенню окремих ідей або інформації. Аналіз дописів у соціальних мережах разом із пов'язаними метаданими може виявити лідерів суспільної думки. Алгоритми класифікації зображень допомагають дізнатись, які види зображень популярні в соціальних мережах, а разом із прив'язкою до місцевості – відстежити зміну вподобань та ставлення населення до різних

речей. Серед інших небезпек можлива інфільтрація кола друзів зловмисниками з метою добування приватної інформації [5].

Загалом про запобігання злочинів за допомогою мережі Інтернет слід говорити в контексті декількох аспектів. Так, доцільним є створення структурованої системи кримінологічного запобігання, підвищення правової свідомості, а також проведення заходів, спрямованих на зниження віктимності осіб у соціальних мережах. По-друге, використовуючи уже перевірену інформацію про можливість вчинення злочину у майбутньому, можна перешкодити реалізації злочинної мети. По-третє, досить поширеною сьогодні є взаємодія правоохоронних органів з адміністрацією соціальних сервісів. Чимало правоохоронних органів прослуховують чи перечитують інформацію підозрюваних або розшукуваних осіб із соціальних мереж. Актуальним є те, що звернення до інформації, що міститься в соціальних мережах, може дати результат на всіх стадіях скоєння злочину: готування, замах, безпосереднє вчинення суспільно небезпечного діяння. Очевидним є також взаємозв'язок між використанням соціальних мереж правоохоронними органами та підвищенням ефективності запобігання злочинам і розслідування їх [2, с. 152-153].

Використання сучасних інформаційних технологій, зокрема соціальних мереж, під час виявлення та розслідування злочинів є необхідною умовою для ефективності зазначених дій та потребує подальшого детального дослідження та аналізу з метою визначення та вдосконалення напрямів використання зазначених категорій у діяльності правоохоронних органів. Слід визнати, що сфера застосування соціальних мереж у криміналістичній науці охоплює дедалі більше напрямів [6, с. 115-16].

Необхідно зазначити, що соціальні мережі для запобігання злочинності використовуються вже тривалий час правоохоронцями низки держав. Правоохоронці намагаються використовувати нові технології, зокрема й ті, що отримані завдяки наявності соціальних мереж, для виявлення, розкриття, розслідування та попередження злочинів. Ними здійснюється постійний моніторинг підозрілих блогів, чатів, сайтів тощо з метою отримання оперативної вагомої для правоохоронців інформації. Зокрема, сьогодні соціальні мережі широко використовуються правоохоронними органами зарубіжних країн як засіб для зв'язків із громадськістю у тому числі з метою отримання криміналістично значимої інформації. Сьогодні в контексті сучасного стану протиправного використання соціальних мереж, прогнозованого зростання у най-

ближчому майбутньому кількості та суспільної небезпеки реальних і потенційних загроз, що виходять із кібернетичного простору, можна констатувати, що створення ефективної системи протидії таким деструктивним явищам і локалізації відповідних загроз можливе лише через безпосереднє використання правоохоронними органами нашої держави у взаємодії із компетентними органами інших зарубіжних країн специфічних можливостей самих соціальних мереж. Отже, фактично йдеться про те, що правоохоронці мають постійно використовувати у своїй діяльності як засоби і знаряддя для виявлення, розкриття та попередження злочинів соціальні мережі. В Україні на тепер немає законодавства, яке б здійснювало нормативно-правове регулювання такої діяльності взагалі та спеціальні методи "дослідження цільової аудиторії" зокрема. При цьому одним із досить ефективних засобів припинення протиправної діяльності, а отже, забезпечення прав і свобод громадян повинен стати так званий правоохоронний моніторинг, функцію якого законодавець має покласти, із відповідним визначенням компетенції, на правоохоронні органи, наділені правом здійснення оперативно-розшукової діяльності [7, с. 277, 280].

Говорячи про зарубіжний досвід, необхідно зазначити, що Державний департамент США планує вимагати від усіх претендентів на отримання американської візи надавати інформацію щодо реєстрації в соціальних мережах, зокрема імена користувачів, попередні адреси електронної пошти, а також номери телефонів, значно розширюючи при цьому процедуру перевірки потенційних іммігрантів. Це питання пропонується для громадського обговорення, оскільки нові вимоги вплинуть на майже 15 мільйонів іноземців, які подають заявку на отримання віз для в'їзду до США щороку. Раніше дані про соціальні мережі, електронну пошту та номери телефонів вимагались лише від заявників, визначених для додаткової перевірки, наприклад тих, хто виїхав до територій, контрольованих терористичними організаціями (близько 65 000 чоловік на рік у цій категорії). Нові правила застосовуватимуться практично до всіх претендентів на імміграційні та не імміграційні візи. За оцінками департаменту це вплине на 710 тис. заявників на імміграційну візу та на 14 млн. не імміграційних візових заявників, у тому числі тих, хто хоче приїхати до США для ведення бізнесу чи отримання освіти. Якщо нові вимоги будуть схвалені, то заявки на всі типи віз будуть надавати інформацію про декілька платформ соціальних мереж і, зокрема, щодо облікових записів, які вони могли мати протягом останніх п'яти років.

Заявник на отримання візи буде також мати можливість самостійно надавати інформацію про облікові записи соціальних мереж на платформах, не зазначених у встановленому переліку. На додаток до історії своїх соціальних мереж заявникам також буде необхідно надавати інформацію про номери телефонів, що використовувались ними протягом останніх п'яти років, а також електронні адреси, статуси міжнародного пересування та депортації, а також про те, чи були члени сім'ї задіяні в терористичній діяльності. Вказані вимоги можуть не застосовуватись лише стосовно претендентів на певні дипломатичні та офіційні види віз [8].

У Великобританії діє Фонд Інтернет-нагляду (Internet Watch Foundation). До роботи фонду долучаються інтернет-провайдери, які інформуються у разі виявлення на їхніх серверах інтернет-ресурсів, заборонених законодавством. При цьому інтернет-провайдер швидко реагує: або блокує, або видаляє інформацію. Насамперед, Internet Watch Foundation сприяє мінімізації доступу до онлайн-контенту сексуального насильства по відношенню до дітей [9].

Загалом соціальні Інтернет-мережі, з одного боку, є продовженням і новим виміром традиційно сформованих структур соціокультурного життя, а з іншого – вони являють собою особливий соціально-правовий простір, у якому розвивається нова якість повсякденного життя. Зокрема, можна також говорити про феномен так званих „твітерних революцій”, коли соціальні Інтернет-мережі відіграли значну роль в організації масових громадських заворушень у багатьох країнах світу [10, с. 125].

Необхідно зазначити, що в наш час кількість користувачів всесвітньої мережі постійно зростає, розширюються можливості для спілкування, самоосвіти, нових знайомств, відпочинку, духовної, творчої самореалізації особистості [11, с. 337]. При цьому можливість доступу до мережі Інтернет у найближчому майбутньому може кардинально змінитися. Зокрема, уряд США схвалив запуск "всесвітнього wi-fi" Ілона Маска. Половину супутників запустять уже до весни 2024 року. Федеральна комісія зв'язку США (FCC) схвалила проект SpaceX щодо створення всесвітнього доступу до мережі Інтернет. Загалом широкосмуговий доступ з будь-якої точки планети будуть забезпечувати приблизно 12 тисяч супутників. Система отримає назву Starlink [12].

При цьому соціальними мережами користуються 82 % всіх Інтернет-користувачів у світі – це 1,2 млрд. чоловік. Високий рівень їх проникнення відображає один із головних

трендів глобальної мережі: як тільки люди підключаються до Інтернету, вони негайно починають спілкуватися з іншими людьми. Сьогодні відсоток тих, хто використовує соціальні мережі у світі, коливається від 53 % – у Китаї до 98% – в США [13].

Висновки.

Отже, підвищення рівня інформатизації суспільства шляхом використання можливостей мережі Інтернет є процесом, що постійно триває, а тому має бути предметом дослідження кримінологічної науки з метою вироблення підходів щодо запобігання злочинності в якісно нових умовах обміну інформацією. Зокрема, перспективним є використання соціальних Інтернет-мереж для моніторингу кримінологічно значимої інформації, її аналізу та вироблення відповідних практичних рекомендацій. Крім того, соціальні мережі можуть бути використані для підвищення рівня правової культури суспільства.

Список використаних джерел:

1. Дрьомін В. М. Сучасні функції кримінології / В. М. Дрьомін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Сер.: Юриспруденція. – 2017. – № 29. – Том. 2. – С. 64-67.
2. Автухов К. А., Андріїв Н. О. Кримінологічний погляд на соціальні мережі / К. А. Автухов, Н. О. Андріїв // Актуальні питання публічного та приватного права. – 2013. – № 1. – С. 150-153.
3. Гіда О. Ф. Соціальні мережі як засіб деструктивних впливів через інформаційний простір / О. Ф. Гіда // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 3 (31). – С. 268-278.
4. Соціальна мережа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

5. Соціальна мережа (Інтернет) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

6. Косолап О. В. Соціальні мережі як об'єкт криміналістичного дослідження / О. В. Косолап // Вісник кримінального судочинства. – 2016. – № 1. – С. 112-117.

7. Гавловський В. Д. Щодо використання соціальних мереж для виявлення, розкриття та попередження злочинів / В. Д. Гавловський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 2 (28). – С. 271-282.

8. US to seek social media details from all visa applicants [Electronic resource]. – Access mode : https://apnews.com/d7_683b_1344fa4d44b87cafd0f19b4b04/US-to-seek-social-media-details-from-all-visaapplicants?iitm_campaign-SocialEiow&utm_source=Twitter&utm_medium=AP_Politics.

9. Internet Watch Foundation [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.iwf.org.uk/>.

10. Гаркуша Ю. О. Соціально-правова характеристика соціальних мереж / Ю. О. Гаркуша // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Сер.: Юриспруденція. – 2016. – № 19. – С. 123-125.

11. Юрченко О. Ю. Проблеми безпеки дітей в соціальних мережах та Інтернеті (віктимологічний аспект) / О. Ю. Юрченко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-1. – С. 336-338.

12. Уряд США схвалив запуск "всесвітнього wi-fi" Ілона Маска [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.12.ua/suspilstvo/uriad-ssha-skhvalyv-zapusk-vsесvitnoho-wi-fi-ilona-maski-439811.1ytI>.

13. Беркій Т. М. Соціальні мережі: різні аспекти впливу на людину [Електронний ресурс] / Т. М. Беркій. – Режим доступу : http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay-on-it-law/it_law_berkiy_Social_networks_and_there_involves/.

Стаття посвячена дослідженню проблем використання соціальних Інтернет-сетей для протидії злочинності шляхом здійснення моніторингу кримінологічно значимої інформації та її аналізу. Також зроблено висновок про можливість використання соціальних Інтернет-сетей для підвищення рівня правової культури суспільства.

Ключевые слова: сеть Интернет, социальные Интернет-сети, преступность, предупреждение, кримінологическая информация.

The article is devoted to the research of the problems of using social Internet networks for crime prevention by monitoring the criminologically significant information and its analysis. The conclusion is also drawn about the possibility of using social Internet networks to increase the level of the legal culture of society.

Key words: Internet network, social Internet networks, crime, prevention, criminological information.